

*EMANUELE BETTINI, Danubio 1848, Hefiti edizioni,
Biblioteca Kronos, sv. 1, Milano, 1993, 203 str.*

Emanuele Bettini (Piacenza, 1946., živi i djeluje u Cremoni) talijanski je književnik i povjesničar koji se u svome znanstvenom radu bavi proučavanjem talijanskoga nacionalnog preporoda (Risorgimento) i borbe za ujedinjenje Italije (objavljena djela: *Rapporto sui fatti di Bronte del 1860.*, Palermo, 1985.; *Ramorino, delitto di Stato?*, Firenze, 1987.). Knjigu *Danubio* objavila je izdavačka kuća Hefiti iz Milana, koja, vođena vlasnicom i urednicom Snježanom Hefiti, već nekoliko godina sustavno radi na objavljivanju književnih, kulturnopovijesnih i političkih djela koja svojim sadržajem zahvaćaju problematiku hrvatskih prostora.

Djelo tvori nekoliko dijelova: predgovor Tonka Maroevića (11–15) i Lászla Csorbe (17–22); uvodni dio iz pera samog autora (23–51), integralni prijepis dnevnika milanskog dobrovoljca u mađarskoj vojsci 1848. godine Antonija Gabrinija (52–155), te prilozi u kojima autor objavljuje nekoliko rukopisa iz fonda »Carte Bianchi« u Državnom arhivu u Torinu (159–191). Na kraju knjige su kratki životopisi najistaknutijih državnika i političara, sudionika zbivanja 1848./49. godine koji se spominju u dnevniku A. Gabrinija (193–195), popis najvažnije korištene literature (199) i osnovni podaci o autoru (201).

U predgovoru T. Maroevića saznajemo zbog čega je djelo E. Bettinija zanimljivo za hrvatsku historiografiju i šire čitateljstvo. Navodeći kako je jedna od najčešće spominjanih osoba Gabrinijeva dnevnika hrvatski ban Josip Jelačić, Maroević se, doduše, ne zadržava na analizi načina na koji je Jelačić prikazan u djelu, već, prilagodavajući sadržaj predgovora široj čitateljskoj publici, upućuje na političke promjene u Hrvatskoj 1991. godine, simbolično iskazane ponovnim podizanjem Jelačićeva spomenika na glavnom zagrebačkom trgu.

Drugi predgovor pod naslovom »Najtragičniji sukob« (Mađari i nacionalno pitanje 1848. godine), rad je L. Csorbe i sadrži znatno više znanstveno utemeljenih prosudbi o zbivanjima '48. godine, napose o uzrocima sukoba između Hrvata i Mađara. Pristupajući osjetljivoj problematici kao nepristrani znanstvenik, Csorba u ovoj manjoj, ali sadržajno uokvirenoj raspravi, upozorava na složenost političkih, napose u nacionalnom pitanju, izraženih kretanja koja su primorale narode austrijske Carevine u stvaranje nejednakih i suprotnih saveza tijekom revolucionarnih zbivanja 1848/49. godine.

Opširna uvodna studija autora podijeljena je u više poglavlja objedinjenih jedinstvenim naslovom »Uzroci rata«. Pokušavajući povezati povijesna zbivanja 1848./49. godine sa suvremenim događanjima na prostoru bivše Jugoslavije, ali i širem području Podunavlja i u zemljama bivšeg istočnog bloka, autor u ovom poglavlju nerijetko zapada u staru boljeticu europske perspektive viđenja povijesnih procesa i problema na našim prostorima. Iako je dobar poznavalac suvremenih događanja na ovim prostorima, te je za priređivanje i objavljivanje ovog dnevnika bio neposredno potaknut agresijom na Hrvatsku, ovaj dio knjige prije možemo uvrstiti u publicistička razmišljanja nego u zrele i argumentirane prosudbe povijesnih događaja. Pretjeranim i povijesnoj problematici na koju se djelo odnosi udaljene možemo stoga smatrati autorove opaske o razvoju, usponu i konačnom krahu komunističkih režima u istočnoj Europi, simbolici Berlinskog zida i njegovu rušenju, ili o ulozi Gorbačova u zbivanjima u bivšem SSSR-u 1991. godine. Prostore bivše Jugoslavije autor, kao i većina zapadnoeuropskih povjesničara ali i političara i intelektualaca općenito, doživljava kao »bure baruta«, mješavinu različitih i u povijesti državnim granicama i režimima odvojenih nacija i vjera, s još više međusobno sukobljenih političkih i nacionalnih interesa i mnoštvom vođa koji u prijelomnim povijesnim trenucima pokušavaju figurirati kao nositelji općih interesa vlastite nacije. Stoga, u blisku vezu sa zbivanjima '48. godine teško možemo dovesti osvrte na drugi svjetski rat i kvislinške režime u pojedinim tvorevinama (kratak osvrt na NDH, 26), pojavu i rast islamskog fundamentalizma u Bosni i Crnoj Gori (?), kao i geostratešku važnost balkansko-podunavskog prostora za nekadašnji istočni blok i vojne saveze.

Kako autor u svim ovim, kako prošlim tako i sadašnjim političkim obratima vidi i prosuđuje o Hrvatskoj i hrvatskom pitanju? Prije svega, potrebno je s pohvalom istaknuti trud da se što šire zahvati kompleks političkih događaja u prošlosti i iskaže razumijevanje za rečenu problematiku. Potaknut, što proizlazi iz samog predgovora, bezočnom agresijom na Hrvatsku, te naporima koje Hrvatska ulaže za očuvanje svoje cjelovitosti, nezavisnosti i međunarodnog priznanja, autor je na osnovi pronađenog dnevnika talijanskog dobrovoljca iz Milana Antonija Garbinija pokušao povezati i objasniti kontinuitet događanja od '48. do suvremenih dana. Dnevnik Antonija Gabrinija, koji se kao dobrovoljac na strani mađarske vojske zatekao u ratnim zbivanjima u Ugarskoj, upotpunjen je pritom, uz osobne bilješke i Gabrinijev zapis, i nizom prijepisa onodobnih službenih dokumenata (na primjer, dekreti i proglašeni cara, Jelačićeva obraćanja Hrvatima, prepiska između utjecajnih državnika, političara i vojnih zapovjednika i slično). Za hrvatsku historiografiju napose su dragocjeni i zanimljivi dijelovi koji se odnose na sudjelovanje i ulogu bana Josipa Jelačića u ratu između Mađara i Hrvata 1848. godine. Gabrini u svojim zapisima spominje Jelačića od 10. lipnja 1848. godine, kada je carskim dekretom svrgnut s banske časti i proglašen buntovnikom, preko uspjele posjeta Jelačića i hrvatske deputacije Innsbrucku, imenovanja Jelačića vojnim zapovjednikom carskih četa koje su određene da obračunaju s Mađarima, pa sve do vojnih sukoba u Mađarskoj, u kojima je, prema Gabrinijevoj prosudbi, Jelačićeva vojska doživjela težak poraz (bitka kod Velence). U sklopu dnevnika objavljen je carski dekret Ferdinanda od 10. lipnja 1848., Jelačićevi proglašeni Hrvatima 6. kolovoza, poziv Mađarima da se ne odupiru njegovoj intervenciji u Mađarskoj, te prepiska s barunom Franjom Kulmerom i vojnim zapovjednicima uključenim u njegovu vojsku. Jelačić nije ni u Gabrinijevu dnevniku niti u Bettinijevu komentaru prikazan negativno. Dapače, primjetno je razumijevanje za njegov položaj i ulogu, poštovanje prema banovim vojničkim sposobnostima i utjecaju koji ima među slavenskim narodima. Jednako tako i u kratkom životopisu Josipa Jelačića na kraju knjige (195) Bettini, ističući njegovu privrženost austrijskom dvoru, Jelačića karakterizira kao »hrvatskog rodoljuba« koji je, u prvom redu, želio riješiti hrvatsko nacionalno pitanje i oduprijeti se mađarskim pretenzijama koje su negirale hrvatsku samobitnost.

Naposlijetku, za hrvatskog čitatelja zasigurno najdojmljiviji dio dnevnika je poglavlje u kojem se izražajnim, gotovo naturalističkim stilom prikazuju divljanja, razbojstva i zločini srpskih pobunjenika u Vojvodini. Prikazani kao gomila bezočne rulje koja ne priznaje zakone do svojih vlastitih, Srbi su prikazani prilikom osvajanja gradova Vršca i Bele Crkve, u kojima je pretežito njemačko stanovništvo odbilo pozive na predaju, te se, unatoč premoći napadača, dostojanstveno branilo do posljednjeg trenutka. Iz sata u sat kroničar sugestivno opisuje okrutnost koju su osvajači iskazali nad civilnim stanovništvom gradova. Stoga prizori žena, djece i staraca, okupljenih u drvene nastambe koje su potom zapaljene, njihova agonija i muke; pribijanja građana na vrata vlastitih domova, te slike bestijalnih mučenja, na koje talijanski rodoljub gleda s nevjericom i užasom, bude svježja sjećanja na svakodnevlja rata na hrvatskim prostorima. Autorove opaske u predgovoru i podvlačenje paralele o okrutnosti srpskih pobunjenika 1848. i suvremenih događanja na tlu Hrvatske stoga su logične i neizbježne.

Na kraju ovog pregleda sadržaja i iznošenja vrijednosnih sudova o knjizi F. Bettinija možemo istaknuti da ono, unatoč određenim propustima i pogreškama, predstavlja za hrvatsku historiografiju djelo kojem vrijedi obratiti pozornost. Kako rijetko imamo prilike vidjeti rad koji višeslojnim pristupom (istodobno viđenje Antonija Gabrinija kao autentičnog svjedoka i samog autora kao komentatora) osvjetljava jedno značajno razdoblje hrvatske povijesti, pozdraviti je nastojanje svih sudionika pripreme i izdavanja ove knjige (samog autora i izdavača), da se njezinim objavljivanjem ova problematika i njezini najznačajniji akteri približe talijanskoj znanstvenoj i široj čitateljskoj javnosti.

Lovorka Čoralić